

Het schrijven van een betoog

Beatrice Poot m.m.v. Brenda Groenendaal

De cursus **Het schrijven van een betoog** is het resultaat van het onderzoek dat wij deden ter afsluiting van de postdoctorale lerarenopleiding aan het Instituut voor de Lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam¹. Bij het onderzoek wilden wij zoveel mogelijk aansluiten bij de beroepspraktijk. De vraag van de leerkrachten van het Montessori Lyceum Amsterdam naar een verandering in het schrijfonderwijs voor de HAVO-bovenbouw² was dan ook een welkome uitnodiging voor ons onderzoek.

Het Nederlandse eindexamen kent bij de stelopdracht twee mogelijkheden: het schrijven van een opstel over één van de op het examen gegeven titels (B1) en het schrijven van een opstel aan de hand van een documentatiemap (B2). Bij deze variant stelt de leerling in het laatste schooljaar twee documentatiemappen samen. Voor het examen maakt de leerkracht voor iedere leerling twee opdrachten per map. Het voordeel van het B2-opstel is dat de leerlingen over een bekend onderwerp schrijven.

De leerkrachten van het Montessori Lyceum waren niet tevreden over de resultaten van het werken met de B2-map in de HAVO-bovenbouw. De leerkrachten werkten al met een experimentele 'alternatieve B2-map'. Dit experiment hield in dat leerkrachten een onderwerp kozen en informatie verzamelden en bewerkten. De leerlingen konden kiezen voor deze map, of een eigen map. De leerlingen die voor de alternatieve map kozen, werkten in groepjes aan het samenvatten en bewerken van de artikelen uit de map. Het resultaat was dat elke leerling een map had

om mee te nemen naar het examen. Deze manier van schrijven heet *gedocumenteerd schrijven*: op basis van informatie een opstel schrijven.

Toch werkte dit nog niet naar volle tevredenheid. Besloten werd dat er meer aandacht geschonken moest worden aan de vorm van het eindresultaat. Uiteindelijk werd gekozen voor het betoog als eindexamen-opstel. Ons werd gevraagd een onderzoek naar het schrijfonderwijs te verrichten en lesmateriaal voor het schrijven van een betoog in de vierde klas van het HAVO te ontwikkelen.

Voordat wij begonnen met het maken van het lesmateriaal inventariseerden wij de wensen van de leerkrachten. De belangrijkste voorwaarden die de leerkrachten stelden, waren:

- Het lesmateriaal moet geschikt zijn voor Montessori-onderwijs. Dit betekent dat het materiaal zelfinstruerend moet zijn zodat de leerlingen er zelfstandig mee kunnen werken.
- In het lesmateriaal moet het schrijven van een betoog centraal staan. Het lesmateriaal moet de leerlingen voorbereiden op

gedocumenteerd schrijven zoals met de 'alternatieve B2-map' werd nagestreefd. De werkbelasting voor de leerkracht mag beslist niet groter zijn dan bij de 'traditionele B2-map'.

Onze eerste stap bestond uit het doornemen van schoolboeken, cursusmateriaal voor het schrijven van zakelijke teksten en literatuur op het gebied van de taalbeheersing. In het lesmateriaal leren wij de leerlingen stellingen te formuleren die een voorstel inhouden waarover je van mening kunt verschillen. Voor de uitwerking van het theoretische gedeelte gebruikten wij Braet & Berkenbosch (1989), Van Eemeren (1983) en Rijlaarsdam (1987, 1989).

De vorm van het lesmateriaal

In ons lesmateriaal staat het schrijven van een betoog centraal. Om aan te geven dat een betoog slechts één van de verschillende tekstsoorten is, beginnen wij met een algemene inleiding over tekstsoorten. Geleidelijk wordt het accent gelegd op het betoog en wordt met het verwerken van de informatie toegewerkt naar het gedocumenteerd schrijven van een betoog. Na deze lessencyclus kunnen de leerlingen zelfstandig een betoog schrijven op basis van de informatie uit de 'alternatieve B2-map'.

We hebben geprobeerd het leereffect bij de leerlingen te verhogen (en tegelijkertijd de werkbelasting voor de leerkrachten te verlagen) door antwoordvellen op te nemen en door correctieformulieren op te stellen waarmee de leerlingen zowel hun eigen betoog als dat van medeleerlingen kunnen becommentariëren. De leerkracht krijgt uiteindelijk de verwerking in handen en beoordeelt het herschreven betoog.

De blokken zijn afgebakende eenheden binnen de cyclus 'het schrijven van een betoog'. Zo kan de stof verspreid door het

jaar aangeboden worden. Dat kan als voordeel hebben dat de stof beter beklijft dan een aaneengesloten schrijfblok.

Leerstof

Met de inhoudelijke eisen hebben wij eveneens rekening gehouden. Middels de lessencyclus leren de leerlingen doel- en publiekgericht te schrijven. Dit komt tot uiting in het type opdrachten en de commentaarformulieren. De wens van de leerkrachten om de leerlingen te laten oefenen in deelvaardigheden hebben wij in het materiaal gerealiseerd.

In ons lesmateriaal hebben wij gekozen voor eenvoudige basisschema's voor de opbouw van een betoog. Kennis over bijvoorbeeld subargumenten en drogredenen achten wij niet noodzakelijk voor de doelgroep. De leerkrachten zien immers het HAVO vooral als een praktische opleiding. De theoretische verdieping zou gereserveerd kunnen worden voor het VWO.

Begrijpelijkheid

Naar aanleiding van de ervaring van de leerkrachten met de artikelen uit de 'alternatieve B2-map' gaven zij te kennen behoefte te hebben aan documentatiemateriaal dat voor leerlingen beter toegankelijk is. Hiermee hebben wij rekening gehouden bij de onderwerp- en artikelkeuze. Bij de keuze van de artikelen ging het vooral om de combinatie van de factoren moeilijkheidsgraad en lengte. Als bronnen gebruikten wij, indien mogelijk, tijdschriften waarvan wij vermoedden dat ze door leerlingen gelezen worden. Waar het moeilijk was geschikte artikelen te vinden, schreven wij de teksten zelf op basis van documentatie. Bij geschikte artikelen was toch steeds enige bewerking nodig.

Wij hebben de theorie in kleine stukjes opgedeeld en de formulering zo eenvoudig mogelijk gehouden. De theorie heeft nauwelijks verdere uitleg. Wij denken dat de leerlingen met weinig moeite de theorie zelf kunnen toepassen in de oefeningen.

Bruikbaarheid

Een deel van het lesmateriaal heb ik, samen met twee collega's gebruikt in HAVO-4 in een scholengemeenschap in Amstelveen³. We besloten, gezien de tijd, alleen blok twee en drie te gebruiken. Bovendien kon het eerste blok over tekstsoorten bekend worden verondersteld. Op deze school maken de leerlingen de documentatiemap zelf. Aan de hand van deze map schreven de leerlingen later zelfstandig een betoog.

Het was leuk om te zien dat het materiaal in de praktijk bruikbaar was. Uiteindelijk bleken er wel wat onderdelen te zijn die toelichting behoeften. Stelling en argument werden beter begrepen na klassikale toelichting met wat voorbeelden. We merkten bovendien dat het voor de leerlingen erg moeilijk was om zelf argumenten voor het HAVO-onderwijs op te sommen. De oplossing die wij kozen, was in een klasgesprek wat voordelen van het HAVO-onderwijs te bespreken. De leerlingen werden gestimuleerd zelf andere voordelen te bedenken.

Het resultaat van de cursus zoals dat naar voren kwam uit de schrijfprodukten van de leerlingen, was over het algemeen bevredigend. Waar de betoogjes aan het eind van blok twee nog vrij strak het stramien van het voorbeeld volgden, werden de betogen vóór het HAVO-onderwijs al veel persoonlijker en zelfstandiger. Ter afsluiting van de informatiemap schreven de leerlingen nog een betoog. Ik merkte dat het voor leerlingen vrij moeilijk was zelfstandig de gehele cursus op hun onderwerp toe te passen. Het laatste blok had hierbij nog wat oefening kunnen geven.

Beschrijving van het materiaal

Natuurlijk was het niet mogelijk het gehele lespakket van 64 pagina's hier af te drukken. Om een indruk van de methode te geven, hebben we toch zoveel mogelijk opgenomen. Dat gaat ten koste van de layout die in de oorspronkelijke opzet juist zo belangrijk is. Overzichtelijke bladzijden met kadertjes en formulieren om de antwoorden op in te vullen, werken voor de leerlingen motiverend. We verwachten echter dat elke leerkracht zelf in staat is het lesmateriaal aantrekkelijk vorm te geven. Hieronder zullen we nog iets verder op de opzet van de lessenserie ingaan.

In *Blok 1* maken de leerlingen kennis met theorie over verschillende tekstsoorten. Vanuit deze algemene kennis verschuift het accent geleidelijk naar de overtuigende tekst. De leerlingen oefenen in dit blok onder andere met het herschrijven van een informatieve tekst tot een betogende tekst. Doel van dit blok is enerzijds de leerlingen het verschil tussen informeren en overtuigen te laten ervaren. Anderzijds is het doel de leerlingen te leren dat het schrijven van een tekst met een publiek en een doel te maken heeft.

Omwille van de ruimte hebben we hier de voorbeeldteksten weggelaten. De leerkracht kan zelf uit een krant of tijdschrift voorbeelden van de verschillende tekstsoorten knippen. Voor opdracht twee en drie kan het best gekozen worden voor een informatief tekstje en een tekst of plaatje met veel cijfermateriaal waaruit argumenten kunnen worden afgeleid. Het is voor leerlingen leuk als dit over een actueel en boeiend onderwerp gaat. Een goede bron voor materiaal is het knipselbestand van de openbare bibliotheek.

In *Blok 2* introduceren wij het betoog en bieden wij de leerlingen specifieke kennis en oefenstof aan gericht op het betoog. In dit blok komt de basistheorie van het

betoog aan de orde. De leerlingen reconstrueren zelf een betoog tegen *televisie-kwissen*. Daarna analyseren ze dit betoog in alinea's, kernzinnen en argumenten. Na een paar oefeningen met stellingen, argumenten en signaalwoorden schrijven ze uiteindelijk zelf een betoogje vóór kwissen.

In *Blok 3* wordt de theorie op een andere manier herhaald. Vanuit deelvaardigheden wordt naar een betoog toegewerkt. De opdrachten bestaan uit het uitwerken van argumenten tot alinea's door lezersvragen te stellen en die uit te werken tot een complete alinea. Na het middenstuk schrijven de leerlingen verschillende inleidingen en slotalinea's. Uiteindelijk construeren ze hieruit een betoog dat ze in de laatste versie corrigeren op het gebruik van signaalwoorden en spel-

ling. Het onderwerp van het betoog is *het HAVO-onderwijs*. Voor het Vlaamse onderwijs is dit niet relevant, maar de methode kan vrij eenvoudig op een ander actueel onderwerp worden toegepast.

Blok 4 is een oefening in het schrijven op basis van documentatie waarbij de leerlingen begeleid worden in het zelfstandig schrijven van een betoog. Het blok bevat documentatiemateriaal waarbij wij formulieren gemaakt hebben die als hulpmiddel bij de verwerking dienen. Wij sturen de leerlingen bij het verzamelen van de argumenten uit de artikelen. Uiteindelijk beschikken de leerlingen over een schema op grond waarvan zij het betoog kunnen schrijven. Het onderwerp van dit blok is *De (on)bekende donor*.

Blok 1: Tekstsoorten

Doel

Een schrijver schrijft met een doel. Hij schrijft omdat hij bij de lezer iets wil bereiken. De tekst is het middel tot dat doel. De schrijver kan de lezers willen vermaken, informeren of overtuigen.

Als lezer heb je ervaring met verschillende tekstsoorten. Je zult niet alle teksten op dezelfde manier lezen. In een advertentie bijvoorbeeld roept de fabrikant van een produkt je op zijn artikel te kopen. Meestal geeft de maker of verkoper redenen waarom het produkt zo goed of belangrijk is.

Het is gezond, je wordt er slank van en je hoort er helemaal bij.

OPDRACHT 1

Schrijf van de onderstaande teksten op wat het doel is: vermaken, informeren of overtuigen.

[Bij deze opdracht kan de leerkracht zelf berichtjes uit kranten of tijdschriften knippen.]

Publiek

In deze cursus schrijf je steeds met een doel en een lezerspubliek voor ogen. Het is belangrijk om te weten voor wie je schrijft, dan kun je namelijk de tekst zoveel mogelijk aanpassen aan wat je lezers al weten en wat ze interesseert. Als je reclame maakt voor een brommer, zul je dat in een jongerentijdschrift anders doen dan in een blad van de plattelandsvrouwenvereniging.

Vaak weet je niet precies wie je lezers zijn, maar bestaat er wel een beeld van de lezers van een krant of tijdschrift. Uitgevers besteden veel geld aan marktonderzoeken die een beeld moeten geven van de lezers. Ze doen dit voor zichzelf, maar vooral ook om adverteerders aan te trekken.

Inhoud

Als je weet waarom en voor wie je schrijft, weet je welke toon je aan moet slaan in je tekst. Dan kun je je verder concentreren op wat je schrijft.

Je schrijft een tekst altijd met een bepaald doel voor een bepaald publiek, maar het is natuurlijk net zo belangrijk **waarover** je schrijft. Je hebt dus eerst informatie nodig. De informatie kun je natuurlijk zelf opzoeken, uit de krant halen, je kunt gebruiken wat je al weet of wat anderen mensen weten. In deze cursus krijg je de informatie aangeboden.

OPDRACHT 2

Schrijf een tekst waarin je de lezers informeert over [...]. Je schrijft de informatieve tekst voor leeftijdgenoten in de schoolkrant. De lengte is ongeveer een halve bladzijde.

[Als materiaal kan de leerkracht een paar korte artikels over het onderwerp geven.]

Wat is een overtuigende tekst?

In een overtuigende tekst wil de schrijver de lezer voor zijn mening winnen. Vaak wil de schrijver het publiek niet alleen overtuigen, maar ook nog tot daden aanzetten.

Koop geen vlees dat uit de bio-industrie komt.

De schrijver doet een uitspraak en hij wil de lezers van de juistheid van die uitspraak overtuigen.

Vlees uit de bio-industrie is slecht voor mens en dier.

Om de lezer te overtuigen moet de schrijver bereiken dat de lezer weet waarom dat zo is: de schrijver moet zijn uitspraak ondersteunen met argumenten die voor de lezer overtuigend zijn.

Een lezer met een fobie voor levende kippen, zal het misschien wel prettig vinden dat al die enge, fladderende beesten veilig achter slot en grendel zitten, maar misschien is deze lezer wel te overtuigen met het argument dat kippen die niet uit de bio-industrie komen, lekkerder smaken.

Het gaat bij de argumenten niet alleen om de hoeveelheid, het gaat er vooral om hoe overtuigend de argumenten zijn. Als je argumenten bedacht hebt, moet je ze ordenen. Dan help je de lezer de draad vast te houden.

In dit voorbeeld zou je eerst de argumenten die met de dieren te maken hebben, kunnen opnoemen en daarna de argumenten die met de mens te maken hebben.

Na het overtuigen kun je tot slot nog proberen je lezer die overtuiging in daden te laten omzetten.

Eet alleen scharrelkippen!

Let steeds goed op je hoofdzaak: **JE WILT DE LEZER OVERTUIGEN!**

Je tekst moet interessant genoeg zijn om uit te lezen en moet voor de lezer de juiste argumenten bevatten om overtuigd te raken.

Nu weet je wat het verschil is tussen een informatieve tekst en een overtuigende tekst, namelijk: wat je bij de lezer wilt bereiken. Bij opdracht 3 is het de bedoeling dat je de informatieve tekst die je zojuist hebt geschreven, bewerkt tot een overtuigende tekst.

OPDRACHT 3

Schrijf een overtuigende tekst op basis van de informatieve tekst die je bij opdracht 2 hebt geschreven en de nieuwe informatie. De tekst is weer gericht op leeftijdgenoten die jouw tekst in de schoolkrant lezen, maar deze keer moet je ze overtuigen van jouw standpunt. Het is de bedoeling dat je de artikeltjes gebruikt, maar je hoeft niet alle informatie daaruit te verwerken.

OPDRACHT 4

Lees de volgende overtuigende tekst eerst een keer goed door. Beantwoord daarna de vragen.

GREENPEACE BEWAAKT DE NOORDZEE

De Noordzee is ongeveer 14 maal zo groot als Nederland en in dat gebied komen zeer verschillende kustvormen voor (kliffen, wadden, fjorden, zandstranden). Dat is niet het enige wat de Noordzee zo uniek maakt, de zee is ook bijzonder rijk aan allerlei vormen van leven: plankton (het begin van de voedselketen in zee), vissen, vogels, zeehonden.

Tegelijkertijd is de Noordzee ook het drukst bevaren scheepvaartgebied ter wereld. Dat gaat niet goed samen. Deze rijke zee wordt bedreigd door de steeds grotere vervuiling. Een internationaal georganiseerde rampenbestrijding komt maar niet van de grond en er gebeurt nog steeds veel te weinig op het gebied van het voorkomen van rampen. Veel tijd is er niet meer. Greenpeace heeft het initiatief genomen om op haar eigen manier de broodnodige veranderingen te bewerkstelligen door een nieuw schip, de Solo, voortdurend op de Noordzee rond te laten varen. Ik vind dat de regeringen van de Noordzee-landen Greenpeace zouden moeten betalen voor het uitvoeren van deze taak.

De aanwezigheid van Greenpeace heeft een preventieve en controlerende functie. Hoewel de organisatie geen officiële bevoegdheden heeft, heeft ze in de loop der jaren wel de naam opgebouwd kritisch en vasthoudend te reageren op ongerechtigdheden op zee. De vervuilers weten dat ze niet zo snel van Greenpeace af zijn en zullen dus wel uitkijken door de Solo opgemerkt te worden. Daarbij zal het Greenpeace-schip lozingen en stortingen in zee direct rapporteren aan de betrokken overheden. Op deze manier wordt er toch gecontroleerd op zee en kunnen de overheden niet om de vervuiling heen.

Een tweede voordeel van de aanwezigheid van de Solo in de Noordzee is dat het schip de taak die vroeger de sleepboten vervulden, overneemt: het verlenen van eerste hulp bij ongelukken. Vroeger hadden bergingsbedrijven een aantal altijd varende sleepboten die zo in geval van nood, direct op de plaats des onheils aanwezig konden zijn. Een paar jaar geleden werd dat voor de rederijen te duur. De regeringen waren niet van plan om bij te springen en het gevolg is dat de Noordzee nu geen 'E.H.B.O.-posten' meer heeft. In Nederland houdt de kustwacht een beperkt toezicht met behulp van één vliegtuig. Bij een ramp duurt het uren voor er hulp ter plaatse is. De Solo (een voormalige bergingssleepboot) heeft de beschikking over krachtige pompen die een lekgeslagen schip drijvend kunnen houden en verschillende brandblusmiddelen. Door het snelle ingrijpen van Greenpeace kan de schade die het milieu oploopt, beperkt blijven. Zo zullen veel vissen, vogels en zeehonden gespaard blijven.

De regeringen zullen natuurlijk aanvoeren dat zij de democratische volksvertegenwoordigingen zijn en heel goed in staat zijn zelf hun zaakjes te regelen zodra het parlement dat vraagt. Dit kunnen de regeringen echter nooit waar maken. Zij zullen nooit in staat zijn zo snel een nieuw initiatief te nemen. Het is hard nodig dat er direct gedaan wordt wat mogelijk is om de Noordzee te redden. Daarom dienen de regeringen totdat zij zelf iets ondernemen hebben Greenpeace financieel te steunen.

Vragen

- Wat weet de lezer na de eerste alinea?
- Welk standpunt neemt de auteur in? Waar staat dat?
- Welke argumenten worden voor dat standpunt gegeven?
- Tot welke conclusie komt de auteur?
- Verdeel de tekst in INLEIDING - MIDDENSTUK - SLOT.
- Kijk je antwoorden na met Antwoordvel 1.

ANTWOORDVEL 1

Inleiding

Bevat een korte uiteenzetting over het onderwerp. Hier is dat de variatie in kustvormen en dierenleven die de Noordzee kent en de vervuiling die dit alles bedreigt. Je weet nu alvast een beetje waar de tekst over gaat.

De inleiding wordt afgesloten met het standpunt. Hier is dat: De regeringen van de Noordzee-landen zouden Greenpeace moeten betalen voor het uitvoeren van deze taak.

Middenstuk

Hier worden de argumenten gegeven. In deze tekst zijn de argumenten:

- De aanwezigheid van Greenpeace heeft een preventieve en controlerende functie.
- Greenpeace kan door snel ter plaatse te zijn de milieuschade zoveel mogelijk beperken.

Slot

In het slot wordt de conclusie gegeven en wordt het standpunt herhaald. Hier luidt de conclusie: Het is hard nodig dat er direct gedaan wordt wat mogelijk is om de Noordzee te redden. Daarom dienen de regeringen, totdat zij zelf iets ondernomen hebben, Greenpeace financieel te steunen.

OPDRACHT 5

Herschrijf je eigen overtuigende tekst.

Bij het nakijken van de vorige oefening heb je gezien dat het antwoordvel een schema geeft voor een overtuigende tekst. Nu gaan we jouw tekst dezelfde structuur geven als de tekst uit het voorbeeld. Lees eerst het schema op het antwoordvel nog eens goed door.

Pak nu formulier 1 (commentaarformulier bij je eigen tekst). Wat je verder nodig hebt, is een gekleurde pen, je tekst en een nieuw vel papier. Lees de vragen die op het commentaarformulier staan en kijk of (en waar) dat in jouw tekst staat. Waar elementen uit het schema niet in jouw tekst staan, of die op een andere plaats staan, moet je aangeven wat je daar wilt veranderen. Geef op het commentaarformulier met een kleurtje aan waar je je tekst wilt verbeteren. Geef daarna met die kleur ook de plaatsen in de tekst aan waar de verbetering moet komen. Let ook goed op zinnen in je tekst die niet mooi zijn, die kun je nu ook gelijk vervangen. Werk je verbeteringen op een kladje uit.

Pak een leeg vel en gebruik dat om je tekst te herschrijven. Denk erom: begin en slot zijn niet groter dan het middenstuk.

FORMULIER 1: Commentaarformulier bij je eigen tekst

Je krijgt hier een formulier dat wat de indeling betreft, erg lijkt op het vorige antwoordvel. De vragen die erop staan, zijn ongeveer dezelfde als de vragen bij de overtuigende tekst. Het is de bedoeling dat je je eigen overtuigende tekst pakt en met dit formulier erbij gaat kijken in hoeverre jouw tekst al aan de standaard-opbouw van een overtuigende tekst voldoet. Dit is de eerste keer dat je zo'n tekst schrijft. Het geeft dus niet als het nog niet aan alle regels voldoet, je kent de regels immers pas net.

Inleiding

- Wat weet de lezer na jouw eerste alinea?
- Wat is jouw standpunt?
- Waar staat dat?

Middenstuk

- Welke argumenten geef je hier?
- Ondersteunen de argumenten je standpunt?
- Staan de argumenten in een goede volgorde?
- Denk je dat de argumenten overtuigend genoeg zijn voor de lezer?

Slot

- Hoe luidt jouw conclusie?
- Waar herhaal je je standpunt?

Vorm

- Is je tekst in alinea's verdeeld?
- Ziet je tekst er aantrekkelijk uit?

Blok 2: Het betoog

Wat is een betoog?

In het vorige blok heb je gezien dat er verschillende soorten teksten bestaan. Een betoog is een tekst die je schrijft om iemand van jouw mening te overtuigen. Dagelijks heb je met betogen te maken. Denk eens aan de politiek. In de Tweede Kamer laten kamerleden bij voortduring hun mening horen. In een speech verdedigen zij hun standpunt of zij vallen juist het standpunt van de tegenstander aan. Die speeches heten betogen.

Betogen kom je ook in schriftelijke vorm tegen, bijvoorbeeld in de krant. Elke krant heeft een pagina waar lezers hun mening over een onderwerp geven. Lezers verdedigen hun standpunten maar ze vallen ook elkaars standpunten aan. Deze teksten zijn geschreven betogen.

Op formulier 1 laten wij je kennis maken met een betoog. De zinnen die samen het betoog vormen, zijn door elkaar gehusseld. Jij moet de zinnen rangschikken tot een betoog. De zinnen vormen slechts op één manier een betoog. Je zult daarom goed op het verband tussen de afzonderlijke zinnen, het zinsverband, moeten letten.

Je bent dus door deze oefening bezig met de opbouw van een betoog.

FORMULIER 1

Zet de zinnen van dit betoog in de juiste volgorde.

I. Ten eerste stompen kwissen je af. II. Daarmee bedoel ik dat ze altijd staan voor te zeggen, zelfs de eenvoudigste vragen. III. Liefhebbers van kwissen worden in dit kikkerland rijkelijk beloond. IV. Om van de hoge geldbedragen maar niet te spreken! V. Daar heb ik genoeg van. VI. Een volgend argument is dat het aantal kwissen te hoog is. VII. De soberste kwis stelt je al een auto in het vooruitzicht. VIII. Ze doen alsof de kandidaten achterlijk zijn. IX. Je kunt namelijk de tv niet aanzetten zonder dat de beeldbuis door zo'n stom spelprogramma wordt ontsierd. X. De vragen die immers gesteld worden, dienen alleen als amusement. XI. Daar zijn argumenten genoeg voor. XII. Kortom, uit de praktijk blijkt dat de kwis het programma-aanbod in negatieve zin overheerst. XIII. Mijn tweede argument is dat kwismasters zich irritant gedragen. XIV. Ik vind dat het aantal kwissen drastisch verminderd moet worden. XV. Je hoeft daardoor zelden je hersenen te pijnigen om het goede antwoord te weten. XVI. Een gevolg daarvan is dat er minder ruimte is voor betere programma's zoals documentaires of goede speelfilms. XVII. Een laatste argument is het aantal dure prijzen dat je kunt winnen. XVIII. Daarom ben ik dus van mening dat het aantal spelprogramma's verminderd moet worden.

Elke tekst, dus ook een betoog, bestaat globaal uit drie delen: een begin, een midden en een slot. Elk begin, elk midden en elk slot bestaat uit kleinere teksteenheden: alinea's. De alinea gebruik je om de lezer duidelijk te maken dat een aantal zinnen inhoudelijk bij elkaar hoort. Een alinea is dus een klontje tekst.

Hoe ziet een goede alinea eruit? Elke alinea bevat één hoofdgedachte die meestal in één zin is geformuleerd. De zin in een alinea die de hoofdgedachte bevat heet **de kernzin**. Deze kernzin wordt toegelicht of uitgewerkt met andere zinnen die de alinea compleet maken.

Waar vind je die kernzin? De kernzin staat op een opvallende plaats in de alinea, bij voorkeur aan het begin van de alinea in de eerste of in de tweede zin, of aan het eind van de alinea. Soms begint de alinea met een overgangszin, een koppelzin, zodat de tweede zin de hoofdgedachte bevat.

FORMULIER 2

De tekst van formulier 1 is niet af. De tekst moet nog in alinea's verdeeld worden.

Elk hokje is een alinea. Geef per hokje aan wat de eerste en de laatste zin van de betreffende alinea is. Vul ook de kernzin, de hoofdgedachte, in.

[Hier als voorbeeld het kadertje voor de eerste alinea. De leerling moet de tekst op deze manier in zes alinea's verdelen.]

alinea 1

1e zin:

laatste zin:

KERNZIN:

De tekst over de kwissen is een betoog. Alle zinnen maken deel uit van alinea's. De alinea's hebben onderling een argumenterend verband. Signaalwoorden wijzen op het argumenterend verband.

Als een auteur in een betoog een stelling geeft, duiden de volgende signaalwoorden aan dat er argumenten volgen:

stelling-argument

namelijk; want; immers; baseren we op; blijkt; volgt; spreekt uit, tenslotte.

Als een auteur begint met een opsomming van argumenten, duiden de volgende signaalwoorden aan dat er een stelling in de vorm van een conclusie volgt:

argument-stelling

dus; hieruit volgt; concluderend; daarom.

Waarom is de kwisstekst een betoog?

In een betoog probeert de schrijver of spreker zijn lezers of toehoorders te overtuigen van de juistheid van zijn mening. En een mening heb je niet over het luchtledige. In een betoog geeft de schrijver zijn mening over een voorstel. Dit voorstel is verpakt in de vorm van een stelling: een uitspraak waarover je van mening kunt verschillen.

Een voorbeeld

Je bent van mening dat pitbulls gevaarlijke honden zijn. Op dit moment heerst er geen fokverbod op die honden. Jij zou deze situatie graag anders zien. In een betoog maak je jouw mening kenbaar.

Je formuleert eerst een stelling: *Er moet een fokverbod op pitbulls ingesteld worden.* Deze stelling is een algemene uitspraak en houdt een voorstel tot verandering van de huidige situatie in. Op dit moment mogen pitbulls immers gefokt worden.

Je neemt een positief standpunt ten aanzien van de stelling in. Je bent het immers met de stelling eens! Waarom ben jij het met de stelling eens? Omdat je vindt dat pitbulls gevaarlijke honden zijn. Hoe maak je dit nou aannemelijk voor lezers of toehoorders?

Om de lezers ervan te overtuigen dat er een fokverbod op pitbulls moet komen, verzin je argumenten waarmee je aantoont dat pitbulls gevaarlijk zijn. Je ondersteunt dus de stelling met argumenten. In dit geval verdedig je de stelling.

Er zijn ook mensen die pitbulls niet gevaarlijk vinden. Zij zullen het niet eens zijn met de stelling dat er een fokverbod op pitbulls moet komen. Deze mensen nemen een negatief standpunt ten aanzien van de stelling in. Zij zullen de stelling aanvallen en argumenten aandragen waaruit zal blijken dat pitbulls ongevaarlijk zijn en dat dus een fokverbod onnodig is.

FORMULIER 3

Lees het betoog over de kwis nog eens goed door.

- Welk voorstel doet de schrijver in het betoog?
- Wat is de stelling die de auteur in zijn betoog verdedigt?
- Met welke argumenten verdedigt de auteur zijn mening? (4 argumenten)

FORMULIER 4

We gaan op dit formulier oefenen met stellingen en argumenten. Je ziet twaalf zinnen. Het is de bedoeling dat je de zinnen per onderwerp groepeerd en deze vervolgens in groepjes van twee onderverdeelt. Hoe je dat oplost, moet je zelf uitzoeken.

1. Het huwelijk moet afgeschaft worden.
2. De CP discrimineert tenslotte bepaalde bevolkingsgroepen.
3. Koop dus geen BASF-bandjes.
4. De CP moet verboden worden.
5. Het huwelijk moet dus afgeschaft worden.
6. De CP discrimineert bepaalde bevolkingsgroepen.
7. Homo's mogen immers ook niet trouwen.
8. De BASF-fabriek vervuult namelijk de Rijn.
9. Homo's mogen niet eens trouwen.
10. Koop geen BASF-bandjes.
11. De CP moet daarom verboden worden.
12. De BASF-fabriek vervuult de Rijn.

OPDRACHT

Groepeer de zinnen per onderwerp en zet telkens twee zinnen die bij elkaar horen, onder elkaar. Probeer de duo-zinnen in een logische volgorde te zetten.

huwelijk

zin 1:
 zin 2:
 zin 1:
 zin 2:

- Doe dit op dezelfde manier met de andere zinnen.
- Wat zijn nu de stellingen en wat de argumenten? Geef achter elke uitspraak op de stippellijn aan of de uitspraak een stelling of een argument is.
- Kijk eens naar de volgorde: wat valt je op?

FORMULIER 5

Ga voor elk van de volgende redeneringen na wat de stelling en het bijbehorende argument is:

1. *Alcohol vertraagt het reactievermogen. Drink daarom geen alcohol als je nog achter het stuur moet.*
2. *Er schijnen veel mensen te zakken wanneer ze voor de eerste keer moeten rijden. Het rij-examen moet dus vereenvoudigd worden.*
3. *Als je een Puch koopt, moet je een helm op. Koop daarom een snorfiets!*
4. *De Japanse keuken is veel beter dan de Chinese, want in de Japanse keuken wordt veel minder vet gebruikt.*
5. *Praat niet zo hard, iedereen kan je horen!*
6. *Je moet maar niet naar de Roxy gaan. De It is Het!*

FORMULIER 6

Kijk nogmaals naar het betoog over de kwissen. Jij bent het niet met de schrijver eens dat het aantal kwissen drastisch verminderd moet worden. Verzin nu zelf een stelling en drie argumenten die de stelling ondersteunen.

SCHRIJFOPDRACHT

Je bent het oneens met de schrijver van het betoog over de kwis. Jij schrijft een 'tegen'-betoog voor medeleerlingen. Gebruik de stelling met bijbehorende argumenten uit de vorige opdracht. Denk aan zinsverbanden en alinea-verbanden.

[Omwille van de ruimte zijn de antwoordvellen bij de formulieren 1 tot en met 5 niet opgenomen.]

Blok 3: Een betoog schrijven

In dit blok leer je stapsgewijs een betoog schrijven. Je krijgt kleine schrijfkusjes, steeds gericht op een onderdeel van het betoog. Uiteindelijk worden alle schrijfoefeningen onder elkaar geplakt en heb je een betoog geschreven.

[Voor dit onderdeel is natuurlijk een onderwerp nodig waarover je van mening kunt verschillen. Wij kozen voor het onderwerp: *Moet het HAVO-onderwijs blijven bestaan?*]

FORMULIER 1

In de media zijn de laatste jaren kritische geluiden waarneembaar over het HAVO als schooltype. Het HAVO was oorspronkelijk bedoeld als een praktische opleiding die een goede aansluiting moest zijn bij een Hogere Beroepsopleiding. Onderwijsspecialisten zijn van mening dat het HAVO moet verdwijnen.

Laat je gedachten over dit onderwerp gaan. Jij bent van mening dat het HAVO wel een goede opleiding is. Noteer jouw ideeën op een kladblaadje.

Je kunt over 'het HAVO als schooltype' verschillende meningen hebben. Bedenk zelf een stelling die je wilt verdedigen. Een stelling is een uitspraak waarover je van mening kunt verschillen. Een stelling is vaak een voorstel.

Voorbeeldstelling: *Het HAVO-onderwijs moet veranderd worden.*

Bedenk zelf een andere stelling.

In het betoog dat je in dit blok schrijft, zal jouw stelling in de eerste alinea uitgewerkt worden. De stelling is de hoofdgedachte van alinea 1. Maar eerst gaan we het middenstuk van het betoog uitwerken. Dit middenstuk bevat argumenten die jouw stelling ondersteunen.

Bekijk je kladblaadje. Staan er uitspraken op die je kunt gaan gebruiken om jouw stelling te verdedigen? Zo nee, verzin dan alsnog argumenten. Zorg dat je tenminste drie argumenten hebt.

In het betoog zal elk argument in een afzonderlijke alinea uitgewerkt worden. **Elk argument wordt een hoofdgedachte van een alinea.** De argumenten die je zojuist hebt verzameld, kunnen niet zomaar de hoofdgedachten van hun alinea's zijn. Ze moeten eerst in goedlopende zinnen verpakt worden.

[De leerkracht kan een paar voorbeelden geven van argumenten op het kladblaadje en hun formulering als hoofdgedachte van een alinea.]

Verpak jouw argumenten in goede zinnen zodat die als hoofdgedachten van alinea's kunnen dienen. Deze hoofdgedachten (argumenten) vormen samen de rode draad van jouw betoog.

FORMULIER 2: Hoofdgedachten

(stelling).....
.....
(argument 1).....
.....

[Het oorspronkelijke formulier heeft ruimte voor vijf argumenten; drie regels per argument.]

Als een ander jouw lijstje met stelling en argumenten (die de hoofdgedachten van jouw betoog vormen) gaat lezen, dan krijg je onherroepelijk een vraag om jouw argumenten toe te lichten: Moet dat dan? Hoe komt dat? Wat bedoel je met....?

[De leerkracht kan een paar voorbeelden geven van argumenten en lezersvragen.]

FORMULIER 3

Schrijf nogmaals de hoofdgedachten van de alinea's op en bedenk welke vragen een lezer over jouw argumenten zou kunnen stellen.

	hoofdgedachten	lezersvragen	uitwerkingen
1
2

[Het oorspronkelijke formulier heeft ruimte voor vijf hoofdgedachten; ongeveer tien regels per hoofdgedachte.]

Zou je kunnen bedenken waarom lezersvragen belangrijk zijn? Denk aan het doel van een betoog. Je schrijft een betoog om lezers te overtuigen van de juistheid van jouw mening. Om hier zo goed mogelijk in te slagen, zul je rekening moeten houden met de aanmerkingen en de vragen die de lezer bij jouw argumenten zet of stelt. Als je het antwoord op die vragen in jouw betoog betreft, zul je de lezer sneller kunnen overtuigen.

[De leerkracht kan een paar voorbeelden geven van antwoorden op lezersvragen.]

OPDRACHT

Op formulier 3 heb je tot nu toe de hoofdgedachten van de alinea's geschreven en je hebt de lezersvragen bedacht. Bedenk nu een antwoord op de lezersvragen. Noteer deze antwoorden in de kolom 'uitwerkingen'. De antwoorden kun je later in je betoog verwerken. Bovenstaand schema dient als basis voor je betoog. Bedenk dat het doel van je betoog is de lezers te overtuigen. Bedenk voorbeelden om je argumenten kracht bij te zetten. De voorbeelden schrijf je eveneens in de kolom 'uitwerkingen'.

FORMULIER 4

- Geef met cijfers op formulier 3 aan in welke volgorde je de argumenten in je betoog zou willen gebruiken.
- Neem de stelling van jouw betoog. Werk de stelling uit tot een alinea en gebruik daarvoor de lezersvragen en de uitwerking die je hebt gemaakt.
- Neem de argumenten, zet ze in de goede volgorde en werk ze uit met behulp van de lezersvragen en de uitwerking.

[Dit formulier kan aangevuld worden tot 6 alinea's (à 10 regels).]

INLEIDING

In de vorige oefeningen heb je de argumenten die je op je lijstje had staan, uitgewerkt tot goede, overtuigende alinea's. Een groot deel van het betoog heb je al geschreven: het middenstuk. Nu gaan we ons toelagen op de andere twee delen: de **inleiding** en het **slot**. Bij het schrijven van een betoog is het verstandig de inleiding pas te schrijven als je al weet welke lijn je in je betoog gaat aanbrengen. Zo zorg je ervoor dat de inleiding bij de rest van de tekst past.

We hebben in blok 1 en 2 al gezien dat je in de inleiding kort aangeeft waar de tekst ongeveer over gaat. De inleiding is niet langer dan één of twee alinea's. Aan het eind van de inleiding kan het standpunt staan. De inleiding is de 'etalage' van je tekst en net als met een etalage is het doel de aandacht van het publiek te trekken en een indruk te geven van de inhoud. Het belangrijkste is steeds: Hoe interesseer ik de lezer om de rest van de tekst te lezen? Je kunt natuurlijk je inleiding met de volgende zin beginnen:

De BVD heeft een dossier laten uittrekken waarin staat dat de koningin er een geheime minnares op na houdt.

Dit trekt de aandacht, veel lezers zullen verder lezen. Als dan na de inleiding blijkt dat de tekst over het effect van de inflatie op de Nederlandse economie gaat, zullen bepaalde lezers toch afhaken. De geïnteresseerde economen zullen je niet meer zo serieus nemen. Zo begin je met veel lezers en houd je niemand over. Je zult het dus zo moeten aanpakken dat het lezers trekt en vasthoudt. Daarom is het verstandig je inleiding aan te laten sluiten bij de rest van je tekst.

Er zijn veel manieren om een inleiding te schrijven. Bijvoorbeeld:

- een anekdote vertellen;
- een voorbeeld geven;
- een persoonlijke ervaring weergeven;
- inspelen op een actuele gebeurtenis;
- het belang van het onderwerp voor het beoogde publiek aangeven;
- je onderwerp beperken.

FORMULIER 5

Schrijf op met welke inleidingen je hieronder te maken hebt.

[Het oorspronkelijke formulier bevat zes verschillende inleidingen in verband met de O.V.(openbaar vervoer)-jaarkaart voor studenten, een onderwerp dat voor Vlaanderen niet relevant is.]

Naast deze inleidingen kun je er zelf nog veel meer verzinnen. Het belangrijkste is dat je inleiding bij je tekst past en dat je in de inleiding naar het standpunt toe kunt werken. Je standpunt mag niet zomaar uit de lucht komen vallen.

Je zou natuurlijk een standaard inleiding kunnen gebruiken die op vrijwel ieder onderwerp van toepassing is:

..... is een veel voorkomend verschijnsel.

Hier kun je alles invullen: *honden, milieuvervuiling, roken, vergrijzing, belastingverhoging*. Je kunt ook nog een tweede standaardzin maken:

Veel mensen hebben er last van.

Deze zin kun je ook voor oneindig veel onderwerpen gebruiken. Afgezien van het feit dat je zo een buitengewoon saaie inleiding schrijft, zal het iemand die jouw teksten leest na verloop van tijd wel opvallen dat je steeds hetzelfde schrijft. Dat is niet een manier om serieus genomen te worden. De meeste schrijvers van betogen kunnen zich niet veroorloven zich tot de lachers te richten.

Inleiding

- doel:
 - . je onderwerp introduceren;
 - . je standpunt weergeven door stelling te nemen;
 - . lezers trekken;
- de inleiding mag niet te lang zijn;
- de inleiding moet bij de tekst passen.

FORMULIER 6

Schrijf bij jouw betoog twee verschillende inleidingen van één alinea. Gebruik hiervoor alinea 1 van formulier 4 waarin je je stelling duidelijk maakt. Kijk eerst op je lijstje of daar nog punten staan die je kunt gebruiken voor je inleiding. Bedenk daarna wat voor soort inleiding je wilt geven. Probeer twee heel verschillende inleidingen te schrijven. Gebruik eerst een kladbladje en schrijf dan een nette versie. Geef aan wat voor soort inleiding je geschreven hebt.

SLOT

Het is belangrijk ook het slot voor de lezer aantrekkelijk te maken. De lezer moet je betoog helemaal uitlezen en mag niet denken dat hij het na de argumenten wel weet. Het slot moet ervoor zorgen dat de lezer je betoog onthoudt en je standpunt overneemt.

Het slot van een betoog bestaat meestal uit één alinea (soms twee) waarin je tot een conclusie komt. Bij een betoog gaat het om het verdedigen van je standpunt, de conclusie moet dus wel zijn dat jouw standpunt juist is. Dit is de plaats om je mening te herhalen. Die mening moet het standpunt zijn dat je in de inleiding innam en waarvoor je argumenten hebt gegeven. In het slot kun je nog een zeer korte samenvatting van je argumenten geven voordat je het standpunt herhaalt. Dit doe je alleen bij een betoog met veel ingewikkelde argumenten. Bij een kort betoog weet de lezer je argumenten nog wel. Om een mooi sluitend betoog te krijgen kan het handig zijn in het slot terug te komen op wat je in de inleiding geschreven hebt. In veel betogen probeert de schrijver niet alleen de lezer te overtuigen, maar moet de lezer ook iets gaan doen. Dat probeer je in het slot te vertellen.

U heeft gezien dat het bijzonder goed voor de bloedsomloop is, het lichaam temperatuurveranderingen te laten ondergaan. Het is voor de meeste mensen niet gemakkelijk de koude douche aan te zetten. Om toch die noodzakelijke bijdrage aan uw gezondheid te leveren, kunt u niet buiten onze automatische koude douche-kraan.

Voor het slot is niet zo'n duidelijk lijstje van vormen te geven als voor de inleiding. Toch is het goed mogelijk op verschillende manieren een slot te schrijven. Je kunt variatie aanbren- gen door de lezer wel of niet rechtstreeks aan te spreken, op een populaire of formele toon. Het belangrijkste is - net als bij de inleiding - dat je lezer geïnteresseerd blijft.

Slot

- je geeft een conclusie waarin je je standpunt herhaalt;
- op deze plaats kun je de lezer tot daden aansporen;
- het slot moet je betoog afmaken;
- bij een lang en ingewikkeld betoog kun je de argumenten samengevat weergeven;
- het slot mag niet te lang zijn.

FORMULIER 7

Schrijf twee keer een slotalinea die bij jouw inleiding en middenstuk past. Probeer twee heel verschillende afsluitingen te schrijven.

HET BETOOG

FORMULIER 8

[Dit formulier bestaat uit drie kaders: twee kleine voor de inleiding en het slot, en een grote voor het middenstuk.]

Knip je alinea's met argumenten uit en plak die op formulier 8. Bovenaan zie je dat er nog plaats is voor een inleiding en onderaan voor een slot. Om te oefenen heb je twee keer een begin en een eind geschreven. Hier moet je kiezen. Laat in je keuze meewegen welke inleiding en slot je het sterkst vindt en kijk of ze een beetje bij elkaar passen. Het is niet noodzakelijk dat ze perfect op elkaar aansluiten. Plak alles op het vel.

Bekijk nog even de oefening over signaalwoorden. Kijk in je betoog of je nog ergens verbanden, opsommingen, tegenstellingen, conclusies, enz. kunt verduidelijken door het gebruik van signaalwoorden. Schrijf je verbeteringen in de kantlijn. Je kunt de signaalwoorden in een bestaande zin zetten, soms is het beter een zinnetje toe te voegen.

Lees je betoog nog eens door. Als er zinnen zijn die echt niet goed lopen, verbeter je die. Voeg de signaalwoorden toe en schrijf het betoog over op een vel papier.

Blok 4: Schrijven op basis van informatie

Het schrijven van een betoog zonder dat je over informatie beschikt, is moeilijk. Je bent dan bij het bedenken van stelling en argumenten afhankelijk van je eigen fantasie. In dit blok ga je op basis van informatie een betoog schrijven. Je leert eerst hoe je artikelen kunt lezen en hoe je uit de artikelen die informatie haalt die je nodig hebt. Zoals je in blok drie geleerd hebt, ga je ook nu weer bij de argumenten lezersvragen stellen en antwoorden daarop bedenken. Op basis van dit schema schrijf je een betoog.

Bij de artikelen die je straks gaat lezen, hoort steeds een formulier. Op dat formulier schrijf je de belangrijkste informatie uit de teksten op. Op de formulieren staan aanwijzingen die vertellen waar je de argumenten op moet schrijven en waar je andere opvallende zaken kunt noteren zoals voorbeelden, feiten en andere gegevens die je misschien kunt gebruiken in je betoog.

DE (ON)BEKENDE DONOR

Wat doe je als B.O.M.-moeder wanneer je een kind wilt? Juist ja. Er zijn vele mogelijkheden. Je kunt met een vriendje naar bed. Maar je kunt het ook met een onbekende doen die je door een oproep in een krant of tijdschrift hebt leren kennen. Daarnaast is er de mogelijkheid tot Kunstmatige Inseminatie. Bij Kunstmatige Inseminatie vindt geen seksueel contact plaats. De man levert het sperma dat vervolgens bij de vrouw wordt ingebracht. De vrouw kan de man die haar het sperma levert, zelf uitzoeken, maar zij kan ook naar een spermabank gaan waar het sperma van onbekende mannen wordt bewaard. Dit is K.I.D. (Kunstmatige Inseminatie met een Donor) in dit geval zal dus altijd onbekend blijven wie de biologische vader van het toekomstige kind is.

Niet alleen B.O.M.-moeders kunnen bij een spermabank terecht. Vrouwen van wie hun vriend of man onvruchtbaar is, maken eveneens gebruik van de spermabank. En dan heb je ook nog vrouwen stellen die samen een kind willen, dus voor wie de spermabank een uitkomst is.

In dit blok staat de identiteit van de spermaschieter centraal. Er zijn mensen die vinden dat de naam van de donor om verschillende redenen bekend dient te zijn. Anderen vinden van niet. Wat nu precies de argumenten van deze tegenovergestelde meningen zijn, kun je lezen in het documentatiemateriaal. Lees nu alle artikelen en vul de daarbij behorende formulieren in.

TEKST 1

ARGUMENTEN VOOR ANONIMITEIT DONOR

'Harry en zijn vrouw waren drie jaar getrouwd toen ze naar de dokter gingen. Een zwangerschap bleef uit en ze wilden graag kinderen.'

'De adoptie van een buitenlands kind was voor ons geen oplossing. Egoïstisch natuurlijk, maar we wilden zo graag een kind van onszelf hebben. Daarom wilden we de periode van zwangerschap en bevalling meemaken. Dan hadden we meer het gevoel dat het kind echt van ons samen is.'

'We waren er ook bang voor dat een geadopteerd buitenlands kind ooit op zoek zou gaan naar zijn of haar oorsprong, en dat je later zo'n kind dan toch misschien weer kwijt zou raken.'

'Dat was doorslaggevend voor K.I.'

Harry en zijn vrouw gingen naar de spermabank. 'Bij de keuze van de donor wordt rekening gehouden met de uiterlijke kenmerken van de aanstaande vader, wat betreft lichaamsbouw, haar en kleur van de ogen, maar toch zal het kind nooit sprekend op Harry lijken.'

'Heeft hij tijdens de zwangerschap of na de geboorte nooit twijfels gehad over wat er van het kind zal worden? Tenslotte is de herkomst van zijn kind voor een deel vreemd.'

'We hebben altijd tegen elkaar gezegd: het kind is voor het grootste gedeelte van de moeder. Zij draagt het in haar buik en koestert het al die negen maanden. Uiteindelijk blijft het voor elke aanstaande vader een verrassing wat er te voorschijn komt.'

'Stel dat zijn dochter in de puberteit in een identiteitscrisis raakt en niet meer gelooft dat Harry en zijn vrouw de echte ouders zijn. Krijgt ze dan te horen dat ze een K.I.-kind is?'

'Geen sprake van.(...) Ik houd het geheim ter bescherming van het kind en ter bescherming van mijzelf. Ik ben bang dat het de relatie met mijn dochter hevig zou verstoren als later bekend zou worden dat ze via K.I. verwekt is, dat ze haar vertrouwen in mij zou verliezen. En ik wil de confrontatie niet weer aangaan. Ik zit er niet om te springen dat straks iedereen weet dat ik onvruchtbaar ben, mijn mannelijke eer is toch al aangetast en dat zou het alleen maar erger maken.'

'Onze dochter is nu twee jaar en ik voel me voor 100% de vader. Al is er dat kleine 'maartje', zoals wij dat noemen. Er is even iets buiten ons nodig geweest om dit kind geboren te laten worden. Iets dat niet van ons tweeën was. Dat kleine biologische 'maartje' blijft, maar het is van ondergeschikt belang geworden.'

(Viva, nr. 6, februari 1990)

FORMULIER 1 (bij tekst 1)

1. Welke mensen kiezen voor K.I. met een onbekende donor?
2. Wat is het voordeel van K.I.D. voor de aanstaande ouders? (citaat 2)
3. Wat is het voordeel voor een K.I.-kind ten opzichte van een adoptiekind? (citaat 7)
4. Waarom houden Harry en zijn vrouw de donor voor het kind onbekend? 2 redenen. (citaat 9)

Misschien staan er in het artikel gegevens of voorbeelden die geen argumenten zijn, maar die je wel kunt gebruiken in je betoog. Schrijf die gegevens op.

TEKST 2

'IK VIND GEEN REDENEN OM TE PLETTEN VOOR AFSCHAFFING VAN HET ANONIEME DONORSCHAP'

K.I.-behandeling met zaad van een onbekende donor roept weerstand op. Sommige deskundigen denken dat een kind problemen krijgt als het niet weet wie zijn verwekker is. De onbekendheid van de donor heeft negatieve gevolgen voor de ontwikkeling en de identiteit van het kind. Dit kan echter niet bewezen worden want onderzoeken naar de problemen van K.I.-kinderen zijn weinig gedaan. K.I. wordt nog niet zo lang als methode toegepast dus de K.I.-kinderen zijn nog te jong om problemen in hun ontwikkeling te kunnen constateren.

Er zijn wel onderzoeken gedaan naar adoptiekinderen. Je zou adoptiekinderen kunnen vergelijken met K.I.-kinderen van onbekende donors. K.I.-kinderen van een onbekende donor kennen hun biologische vader niet. Adoptiekinderen kennen beide biologische ouders niet. Nu blijkt het zo te zijn dat een klein deel van de adoptiekinderen op zoek gaat naar hun biologische ouders. Niet alle adoptiekinderen doen dat. Adoptiekinderen blijken niet altijd problemen te hebben omdat zij opgevoed worden door andere dan hun biologische ouders. Waarom zouden K.I.-kinderen van onbekende donors daardoor dan wel problemen mee krijgen?

K.I.-behandelingen worden het meest toegepast bij vrouwen waarvan de mannelijke partner onvruchtbaar is. Deze vrouwen raken door het zaad van een onbekende donor zwanger en het kind wordt opgevoed door zijn biologische moeder en haar man. De deskundigen die denken dat een kind problemen krijgt als het niet weet wie de verwekker is, verwachten in deze gevallen geen schadelijke gevolgen voor de ontwikkeling van het K.I.-kind. De man die niet het kind heeft verwekt maar wel het kind opvoedt, wordt beschouwd als de vader van het kind en degene die zijn zaad beschikbaar heeft gesteld, niet. De onbekendheid van de donor is in deze situatie niet bezwaarlijk. Het kind heeft immers een vader!

Anders is dit voor gevallen waarin lesbische en alleenstaande vrouwen door middel van K.I. een kind krijgen. De hierboven genoemde deskundigen vinden deze situatie wel problematisch. Waarom is de onbekendheid van de donor in het eerste geval niet schadelijk voor het kind en in het tweede geval wel?

In het eerste geval heeft het kind een vader, een mannelijke verzorger. In het tweede geval heeft het kind meestal alleen vrouwen als verzorgers. Het probleem is dus niet de onbekendheid van de donor. Het eigenlijke probleem is de vraag of een kind naast de moeder een mannelijke verzorger nodig heeft, of dat het ook zonder vaderfiguur kan.

Naar de situatie van K.I.-kinderen zonder mannelijke verzorgers is weinig onderzoek gedaan. Deze K.I.-kinderen zijn te jong omdat K.I. met een onbekende donor nog niet lang wordt toegepast. Er zijn wel onderzoeken gedaan naar kinderen die door één ouder worden opgevoed. Dit zijn kinderen van gescheiden ouders en kinderen van een ouder die weduwe of weduwnaar geworden is. De kinderen die uitsluitend door de moeder worden opgevoed, blijken niet altijd problemen in hun ontwikkeling te hebben omdat zij door een moeder worden opgevoed of omdat zij hun vader niet kennen. Waarom zouden K.I.-kinderen dan wel problemen in hun ontwikkeling hebben omdat zij hun biologische vader niet kennen en omdat zij door alleen vrouwen worden opgevoed? Bovendien wijst ander onderzoek uit dat kinderen van lesbische moeders geen andere moeilijkheden hebben dan kinderen met vaders en moeders.

Kortom, concrete bewijzen dat anonimiteit van de donor schadelijk is voor het K.I.-kind bestaan niet. Tot nu toe kun je alleen maar opmerken dat het een persoonsgebonden kwestie is. Het hangt van het kind af of deze het moeilijk vindt dat het de biologische vader niet kent. En het hangt natuurlijk ook van de moeder af hoe zij met de situatie omgaat.

(Opzij, april 1991, p. 50-53)

FORMULIER 2 (bij tekst 2)

LET OP: SCHRIJF ALS ANTWOORD OP WAT IN HET ARTIKEL GEZEGD WORDT. LATER MAG JE JE EIGEN MENING GEVEN.

1. Wat is het argument tegen K.I. met een onbekende donor? (alinea 1)

2. Hoe kun je dit argument weerleggen? (alinea 1)
3. Het blijkt dat bij K.I.D. de rol van de vaderfiguur belangrijk is. In welk geval roept K.I. met onbekende donor geen weerstand op? (alinea 3 en 5)
4. In welk geval roept K.I. met onbekende donor wel weerstand op? (alinea 4)
5. Waarom vindt de schrijfster van het artikel die weerstand onterecht? (alinea 6)
6. Wat zijn de twee belangrijkste argumenten tegen het afschaffen van K.I. met een onbekende donor? (alinea 7)
7. Schrijf tot slot nieuwe ideeën en voorbeelden op.

TEKST 3

Waarom maakt een vrouw gebruik van K.I. en gaat zij niet met de donor in kwestie naar bed?

'Voor de vrouwen en de echtparen die bij een spermabank aankloppen, ligt dat vaak anders. Veel vrouwen worden behandeld vanwege 'een gebrek' van de man. Mannelijke trots en eergevoel maken K.I.D. tot een teer onderwerp.'

'De vrouwen zien K.I. zuiver als een technische behandeling om zwanger te worden. De bedoeling is zwanger worden, niet seksualiteit of emotionaliteit met een donor.'

Het is per spermabank verschillend welke vrouwen geïnsemineerd kunnen worden. Hoe wordt geselecteerd?

Professor J. Kremer is streng. Ongehuwde vrouwen komen bij hem niet in aanmerking. 'Ik wil de waarborg hebben dat de kinderen in een warm nest terechtkomen. Het kind heeft recht op een vader. Uit onderzoek is gebleken dat de vaderrol nodig is, anders vormen de kinderen een minderheidsgroep.'

Professor Van Hall is niet zo overtuigd door de argumenten dat een kind een vader nodig heeft. Volgens Van Hall is er nauwelijks onderzoek over gedaan en spelen ideologische overwegingen bij de afwijzing van alleenstaande vrouwen die K.I. willen, veel meer een rol. Ook Van Hall heeft zijn twijfels over de rol van de vader. Maar hij zegt: 'Wanneer je de absurditeiten van de tegenargumenten hoort, word je vanzelf progressiever.'

Er zijn vrouwen die voor K.I. buiten een spermabank om kiezen. Waarom?

'Die keuze is vaak gedwongen omdat veel instellingen geen alleenstaande vrouwen of lesbische vrouwen helpen.'

Welke mannen komen voor het donorschap in aanmerking?

Professor Van Hall van de vrouwenkliniek in Leiden selecteert de donoren op grond van een aantal gezondheidscriteria, zoals afwezigheid van erfelijke ziekten. Ook de geestelijke stabiliteit van de 'gever' is belangrijk, evenals de motivatie. Van Hall: 'Als ik de indruk heb dat iemand zo geobsedeerd is door de behoefte om zichzelf voort te planten, dan wijs ik hem af.'

Professor J. Kremer, hoogleraar vertilteitskunde in Groningen, legt weer heel andere normen aan. Hij kiest gehuwde donoren tussen de 25 en 50 jaar. Liefst met kinderen, want dan hebben ze hun vruchtbaarheid bewezen. 'Ik kies voor de gehuwde groep, omdat die minder vaak buitenechtelijke relaties heeft en minder kans loopt op geslachtsziekten.' Homofielen en ongehuwden komen in Groningen dus niet aan de bak. Hij werft zijn donoren persoonlijk, het merendeel is lid van een kerk. Deze groep heeft volgens de professor geen buitenechtelijk geslachtsverkeer.

Waarom willen mannen donor worden?

In de koele, klinische donorenkamertjes van de spermabank proberen mannen hun zaad in een potje te krijgen. Sjaak en Frans, twee mannen die hun zaad ter beschikking stellen voor inseminatie bij vrouwen, vonden de eerste keer 'vreselijk spannend'. Vooral de vraag of ze wel vruchtbaar zouden zijn, hield hen bezig, vertellen ze in de documentaire. Sjaak kreeg een 'trots gevoel' toen hij door de microscoop zag 'dat zijn sperma goed in elkaar zat'.

Hoe denkt een donor over eventueel contact met het kind?

Frans laat de mogelijkheid open dat een kind dat met zijn sperma ter wereld is gebracht, later nog eens bij hem mag aankloppen.

Sjaak denkt daar anders over. 'Ik heb niet het idee dat er een kind van mij geboren wordt. Er is geen emotionele band met de ontvangende vrouw. Ik denk er niet over na dat er eventueel kinderen van mij geboren worden.'

FORMULIER 3 (bij tekst 3)

Geef aan wat je belangrijke achtergrondinformatie vindt. Gebruik minstens drie citaten.

TEKST 4**DE JURIDISCHE REGELINGEN ROND HET DONORSCHAP**

Op het moment is het nog steeds zo dat de spermabanken een geheime administratie hebben van de donors en de met hun zaad verwekte kinderen. Die administratie is noodzakelijk om bij te houden hoeveel kinderen de man heeft. Er worden namelijk niet meer dan zes vrouwen met het zaad van één man bevrucht om het aantal 'broers en zussen' te beperken. Daarnaast worden de genetische gegevens bijgehouden, met het oog op eventuele afwijkingen.

Het geheel speelt zich in volstrekte anonimiteit af, zowel voor de donor als voor de vrouw. Cijfers over het aantal vrouwen dat jaarlijks wordt geïnsemineerd, zijn er niet. Registratie is niet wenselijk omdat deze wijze van bevruchting zeer privacy-gevoelig is. De Gezondheidsraad maakte twee jaar geleden een zeer ruime schatting. Per jaar zouden zo'n vijfhonderd tot duizend kinderen geboren worden via kunstmatige inseminatie. In het advies aan de regering maakte de raad geen onderscheid tussen vrouwen die wel en die niet behandeld mogen worden.

Er zijn de laatste jaren voorstellen gedaan de anonimiteit van de donor op te heffen om kinderen in staat te stellen de donor en zijn gegevens te achterhalen. In dat voorstel staat dat een kind op twaalfjarige leeftijd een verzoek in kan dienen. De donor kan dat verzoek weigeren.

Het bekend worden van de donor kan een ernstige inbreuk maken op het gezinsleven. De moeder heeft niet voor niets voor een anonieme donor gekozen en wil misschien niet met hem geconfronteerd worden. In het geval dat er een vader in het gezin is, kan de relatie met hem fors verstoord worden. De Emancipatieraad stelt dan ook voor de leeftijd te verhogen naar achttien jaar. De Nederlandse Gezinsraad is voor het handhaven van anonimiteit, maar vindt dat het voor ouders en kinderen wel mogelijk moet zijn algemene gegevens op te vragen, bijvoorbeeld met betrekking tot erfelijkheidsonderzoek.

FORMULIER 4 (bij tekst 4)

- In dit artikel worden drie argumenten gegeven voor anonimiteit. Welke?
- Misschien staan er in het artikel gegevens of voorbeelden die geen argumenten zijn, maar die je wel kunt gebruiken in je betoog.

TEKST 5**DE GESCHIEDENIS VAN K.I.**

De eerste geslaagde poging tot kunstmatige inseminatie (K.I.) in Europa waarover geschreven is, werd in 1790 verricht door de Engelse chirurg John Hunter. De arts moest wel zijn praktijk later opgeven wegens publieke verontwaardiging.

Tot voor kort werd K.I. uitsluitend gezien als een medische behandeling voor vrouwen die buiten hun wil lange tijd van hun echtgenoten gescheiden leefden. Het geallieerde opperbevel stelde bijvoorbeeld in 1943 een vliegtuig ter beschikking om het sperma over te brengen van mannen aan het front wier echtgenoten thuis gezinsuitbreiding verlangden. Ook voor vrouwen gehuwd met een onvruchtbare man was K.I. een oplossing. De dokter besliste wie er wel of niet voor K.I. in aanmerking kwam. In Nederland waren dat in eerste instantie echtparen die met niemand over de onvruchtbaarheid van de man hadden gesproken. Op die manier hoefde het 'hoofd van het gezin' zich niet minderwaardig te voelen en was de anonimiteit van de donor verzekerd.

Inmiddels wordt K.I. ook toegepast door vrouwen die zonder man een kind willen opvoeden, hetzij alleen, hetzij met een vriendin. Via de officiële kanalen is dat niet altijd even gemakkelijk. Ook in Nederland kunnen vrouwen lang niet bij elke kliniek of arts terecht die K.I. toepast. Bovendien hebben niet-gehuwde vrouwen het idee dat zij eerst een soort moederschapsexamen moeten afleggen, voordat zij in aanmerking komen voor de behandeling. Daarnaast wordt er tegenwoordig zoveel over

adoptiekinderen gesproken die altijd op zoek zouden gaan naar hun 'roots', dat vrouwen tegenwoordig ook wel kiezen voor zelfinseminatie, waarbij gebruik gemaakt wordt van het zaad van een bekende donor.

Het nadeel hierbij is dat de donor soms het vaderrecht claimt. Dat was het geval bij twee vrouwen die met het zaad van een vriend een kind kregen. De vriend paste wel eens op het kind en na verloop van tijd interpreteerde hij dat als een vaderrol. Toen er problemen ontstonden, probeerde hij via de rechter een soort omgangsregeling te treffen. Hoewel de vrouwen aanvoerden dat er geen emotionele band tussen de moeder en de donor bestond, nam de rechter de geëiste omgangsregeling in behandeling op grond van de bezoeken in combinatie met het donorschap.

Op deze manier heeft het bekende donorschap op een andere manier consequenties. Hier is het niet het kind dat een band met de donor eist, maar de donor die een band met het kind wil. Voor de moeder van het kind is het laatste geval nog vervelender dan het eerste, vooral omdat dit al bij zeer jonge kinderen kan spelen. Kinderen die op zoek gaan naar hun roots, zullen daar niet voor de puberteit mee beginnen.

FORMULIER 5 (bij tekst 5)

- Lees het artikel eerst goed door. Je zult gemerkt hebben dat dit artikel veel informatie geeft, vooral over hoe men vroeger over K.I. dacht. Er staan maar weinig argumenten in het artikel. Dit artikel kun je vooral goed gebruiken om je betoog wat te ondersteunen met feiten.
- In het artikel komen twee argumenten voor: een argument tegen de anonieme donor en een argument voor. Schrijf ze op.
- Behalve argumenten vind je hier ook nog een gegeven dat aangeeft dat er een nadeel kleeft aan de anonieme donor. Een nadeel is niet zo zwaarwegend als een argument. Om welk nadeel gaat het?
- Dit artikel is erg geschikt om wat gegevens en voorbeelden uit te halen. Schrijf de gegevens en voorbeelden die je in je betoog zou willen gebruiken, op.

FORMULIER 6

- Pak de ingevulde formulieren en lees de informatie die je daarop verzameld hebt, nog eens goed door. Formuleer daarna je stelling.
- Maak nu zelf een lijstje met argumenten, lezersvragen en antwoorden zoals je dat in blok 3 geleerd hebt. Let op: voor je betoog moet je minstens drie argumenten gebruiken en één of twee argumenten van je tegenstander ontkrachten. Probeer zoveel mogelijk argumenten te verzamelen, dan kun je straks de beste argumenten uitkiezen.

FORMULIER 7

	hoofdgedachten	lezersvragen	uitwerkingen
1
2

[Het oorspronkelijke formulier heeft ruimte voor vijf hoofdgedachten; ongeveer tien regels per hoofdgedachte.]

Bovenstaand schema dient als basis voor je betoog. Bedenk dat het doel van je betoog is de lezers te overtuigen. Bedenk voorbeelden om je argumenten kracht bij te zetten.

SCHRIJFOPDRACHT 1

Schrijf een betoog waarin je duidelijk jouw mening geeft over het probleem rond 'de onbekende donor'. Verdedig de stelling (formulier 6) met minstens drie argumenten. Gebruik het schema dat je op formulier 7 hebt gemaakt.

Voor wie schrijf je het betoog? Je medeleerlingen vormen 'het publiek'.

Wat is het doel? Je wilt andere leerlingen overtuigen van jouw mening.

Zorg dat het betoog uit minimaal vijf alinea's bestaat. Zorg voor een pakkende inleiding en een goed slot.

OPDRACHT 2

Geef het betoog aan de leerkracht. Deze zorgt ervoor dat een andere leerling jouw betoog met behulp van een speciaal formulier van commentaar voorziet. Jij krijgt nu van de leerkracht een betoog van een andere leerling dat jij met eenzelfde formulier becommentarieert.

Lever het betoog met het commentaarformulier bij de leerkracht in.

HERSCHRIJFOPDRACHT

Je krijgt je eigen betoog terug. Daarnaast heb je ook een commentaarformulier gekregen waarop een andere leerling jouw betoog heeft becommentarieerd. Bekijk het formulier en geef met een markeerstift aan met welk commentaar je het eens bent. Misschien kun je zelf ook nog een verbetering bedenken.

Herschrijf nu jouw betoog. Maak gebruik van het commentaarformulier. Lever daarna alles in bij de leerkracht.

COMMENTAARFORMULIER

1. Wat is de stelling van het betoog?
2. Met welke argumenten ondersteunt de schrijver de stelling? a,b,c,(d),(e)
3. Bekijk de argumenten kritisch. Wat kun je tegen elk argument inbrengen? a,b,c,(d),(e)
4. Is het doel bereikt? Heeft het betoog je overtuigd?
5. Wekt de inleiding jouw interesse om verder te lezen? Schrijf op waarom dat zo is.
6. Beschrijf wat de schrijver in het slot doet. Wat vind je daarvan?
7. Heeft de schrijver rekening gehouden met zijn publiek? Waar zie je dat aan?
8. Geef in de tekst met een andere kleur de stijl- en spelfouten aan.
9. Wat vind je goed aan het betoog? Noem drie punten.
10. Op welke punten kan de schrijver het betoog nog verbeteren? Noem drie punten.

*Beatrice Poot m.m.v. Brenda Groenendaal
Legmeerstraat 62-2
NL-1058 NG Amsterdam*

Noten

1. Bij dit onderzoek werden wij begeleid door Gert Rijlaarsdam (ILO/UvA) en Wouter van Dishoeck (MLA).
2. HAVO (Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs) is een vijfjarige opleiding voor leerlingen van 12 jaar tot 17 jaar die toegang geeft tot het Hoger Beroepsonderwijs (HBO).
3. De collega's waren Henk Zijlstra en Gerard Bohncke op scholengemeenschap Nieuwer Amstel in Amstelveen.

TUSSENDOR

Bibliografie

Braet, A. & R. Berkenbosch: **Debatteren over beleid. Beknopte handleiding voor academisch debatteren.** Groningen: Wolters-Noordhoff, 1989.

Eemeren, F.H. van e.a.: **Het analyseren van een betoog. Argumentatieleer 1.** Groningen: Wolters-Noordhoff, 1983.

Rijlaarsdam, Gert: De consequenties van schrijfonderzoek voor schrijfonderwijs. In: **Levende Talen** 440, april 1989.

Rijlaarsdam, Gert: **Schrijfboek. Een cursus doel- en publiekgericht schrijven op basis van informatie.** Groningen: Wolters-Noordhoff, 1987.

De Nederlandse literatuur na 1945

KCLB (Katholiek Centrum voor Lectuurinformatie en Bibliotheekvoorziening) organiseert in samenwerking met de Openbare Bibliotheek Beveren de cyclus **De Nederlandse literatuur na 1945.**

Geen moeilijke cursus voor literaire fijnproevers, wel een hulp om wegwijs te worden in het massale aanbod.

Een cursus die voor iedereen open staat, omdat hij erop gericht is mensen met literaire belangstelling voldoende inzicht te geven om nog meer te genieten van de literatuur en om er met nog meer kennis van zaken over te praten.

Gids en raadsman daarbij is professor Marcel Janssens (KUL).

Data: **19 april, 26 april, 3 mei en 6 mei 1993**, telkens vanaf 20 uur.

Prijs: 1200 fr. voor de volledige cyclus, inclusief syllabus.

Inschrijvingen en inlichtingen: KCLB, Mutsaertstraat 32, 2000 Antwerpen, tel. 03/232.77.94.